

Ще раз про необхідність і можливість розробки наукових теорій. Теорія аудиту.

Розроблена система науки про аудит, яка відображає передумови виникнення, функції і риси, форми і системи науки, за допомогою, яких реалізується загальна логіка науки про аудит; визначена в розрізі окремих функцій, систем, аспектів і елементів логічна структура наукового знання в аудиті.
аудит, пізнання, система, наука, структура, логіка

Сьогодні в економічній літературі висловлюється незадоволеність станом розвитку економічної науки в цілому і в тому числі в Україні [1], [2],[3],[4],[5],[6]. Деякі вчені вважають, що економічна наука в цілому знаходиться в глибокій кризі, аргументуючи свою думку тим, що сьогодні людство має безліч проблем планетарного масштабу [2 с.4]. І економічну сторону цих проблем не вирішила економічна наука в зв'язку з браком її методологічного арсеналу: "Имеющийся у нее методологический арсенал не позволяет в полном объеме проникать в сущность крайне сложных и динамических общественных процессов. Еще вчера казалось, что диалектический материализм с помощью своего категориального аппарата гарантирует решение любых гносеологических проблем. Но сегодня и он не может ответить на вопрос: почему еще во второй половине прошлого века социализм сотрясал капитализм своими «историческими преимуществами», а в последней четверти — уступил ему дорогу." [2 с.4] На наш погляд ця позиція не є безспірною хоча б тому, що навіть вирішення економічної сторони вище означених планетарних проблем не завжди залежить від стану розвитку економічної науки. Проте постановка таких питань є правомірною.

Друга особливість економічної науки, полягає в тому, що вона хоча і носить в цілому інтернаціональний характер має також національний і регіональний аспекти. Великі претензії можна почути як на адресу вітчизняної економічної науки, так і на адресу економічної науки усього пострадянського простору, яка як вважає В.М.Полтерович не тільки не вирішила, але навіть не передбачила проблеми перехідної економіки [5]. І в цій проблемі, на наш погляд є два аспекти: перший полягає в тому, що науковці дійсно не завжди передбачали і вчасно вирішували проблеми перехідної економіки, і по друге не завжди «власть имущие» прислухалися до висновків науковців. Але покласти відповідальність за провали в розвитку теорії бухгалтерського обліку, як це зробив проф. Ф.Ф. Бутинець [6 с.20] на проф. П.Немчинова, І. Малишева, А. Кузьмінського, Ю. Літвіна, людей яких давно серед нас нема тільки за те, що ці видатні вчені як закидує проф. Ф.Ф.Бутинець «жили і працювали в умовах побудови комунізму» [6 с.20] при наймі наш погляд є аморальним. Не етичним і некоректним виглядає спроба професора Ф.Ф. Бутенця [6 с.20] визначити без необхідного обґрунтування і аргументації з ким повинні дослідники полемізувати, що на наш погляд повертає нас до методів і практики тоталітарного минулого.

Третя особливість економічної науки, полягає в тому, що: в минулому і в світовій економічній науці розробки в галузі економічної теорії були як правило: »побочним продуктом деятельности ведущих теоретиков, поучавших своих более молодых коллег « как делать науку», [7 с.149] .

За останні два – три десятиріччя ситуація суттєво змінилася: «экономическая методология стала сферой деятельностью профессионалов, самостоятельным и весьма важным направлением научных исследований» [7 с.149].

Професіонали – економісти, теоретики і практики, використовуючи специфічні знання конкретних економічних наук і загальну філософію науки – гносіологію сьогодні розробляють наукові конструкції сучасних економічних наук.

Те, що вчені економісти пострадянського простору взагалі і України вчасності не змогли на необхідному рівні своєчасно вирішити теоретичні проблеми, які стояли перед національними економіками пов'язано з наступними причинами:

Перша причина полягає в тому, що вчені в основній своїй масі не були теоретично і практично підготовлені до роботи в нових умовах. Більш того є думка, що: "і сьогодні під значним гіпнозом марксизму-ленінізму знаходиться чимало науковців-суспільствознавців" [4 с.3]. І справа не тільки в тім, що деякі положення марксистсько-ленінського вчення втратили свою актуальність, а також і в тім, що певні наукові положення в новій історичній реальності змінюються новими положеннями — і це відповідає діалектиці розвитку науки.

Друга причина, як її визначив академік Л.К.Безчасний полягає в тому, що більшість вчених економістів виховувалися в умовах радянської економічної школи яка, ще з 20 років минулого сторіччя базувалася на штучній економічній теорії про можливість дії економічних законів в умовах державної планової економіки і це протиріччя було закладено „в існуючі освітні програми всіх рівнів середньої і вищої освіти, наукові концепції і теорії залишались нездоланими, науково не розв'язаними. Це, з одного боку, не дозволяло побудувати моністичну систему економічних відносин і адекватну їй систему економічних законів, тобто створити дійсно наукову, а не політизовану і ідеологізовану економічну теорію — політичну економію, а з іншого — побудувати наукову модель поступового, сталого соціально економічного розвитку" [3 с.5]. А це зрозуміло суттєво впливало на світогляд і реальні можливості вчених.

Третя причина. Радянська економічна школа і економічна теорія не приділяли необхідної уваги гносеологічним і логічним проблемам економічної науки. Не вирішуються ці проблеми на належному рівні і сьогодні. Ми досі не маємо науково обґрунтованих відповідей на питання: Що таке економічна наука, її склад, структура, яка логічна система економічної науки, в чому суть процесу взаємодії науки і практики, яке місце в економічній науці і практиці займають новітні економічні теорії. Відповідь на ці питання дасть можливість закласти підвалини сучасної економічної науки.

Метою дослідження є основні результати якого презентує ця стаття, полягає в наступному: базуючись на загальній філософії науки, розробках теоретиків і практиків в галузі аудита розробити основи теорії аудиту.

Особливість проведених наукових досліджень, полягає в тому, що серед фахівців в галузі аудиту сьогодні немає одностайної думки – аудит це наука чи тільки практика. Ця обставина надає проведеному дослідженню особливе значення, як дослідженню в чистому вигляді, в якому наукові конструкції треба було розробляти майже з першої цеглини, в умовах не завжди адекватної реакції збоку однодумців і опонентів.

В економічній літературі ми знаходимо полярні думки і визначення щодо існування науки про аудит. Перша думка - аудит це у чистому вигляді практична діяльність. Так Р.Адамс в [8 с.57] наголошує: «Аудит — это сугубо практическая деятельность, и поэтому не совсем ясно зачем потребовалось создавать его теорию».

Друга думка - аудит є розділом науки про господарський контроль. Так професор Ф.Ф.Бутинець в [9 с.16...26] вперше розглянув аудит, як розділ науки про господарський контроль, і зробив це досить кваліфіковано і логічно.

Третя думка - наука про аудит – є самостійною наукою. До цих авторів слід віднести: Гончарука Я.А., Рудницького В.С. [10с.3-8], Давидова Г.М. [11с.38-45], [12 с.26-38], О.А. Петрик [13 с.138].

Проте, треба усвідомлювати той факт, що визнання, чи невизнання аудита наукою лежить не в площинні схоластичних роздумів, а є предметом наукового дослідження, яке будується на логіці і діалектиці наукового пізнання.

Що стосується наукових конструкцій науки про аудит, то в економічній літературі з аудиту існує дві основні схеми, які можуть в тій чи іншій мірі претендувати на наукові конструкції аудита.

Перша схема базується на ланцюгу В.Є. Патона [14 с.387], рис.1.

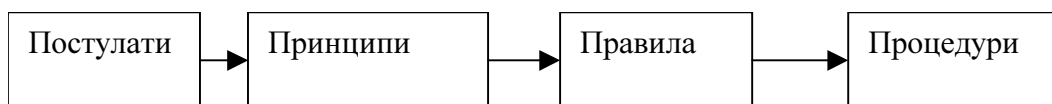

Рисунок 1 – Ланцюг В.Є.Патона

В.Є. Патон вважав, що цей ланцюжок є тим загальним положенням, яке дасть можливість вивести всю теорію обліку. Цю конструкцію професор Н.І. Дорош [15 с.18] пропонує використати для побудови теорії аудита.

Друга схема базується на пропозиціях Д.К. Робертсона [16 с.27]. Загальну схему теорії аудиту Д.К. Робертсон визначив наступним чином, рис.2.

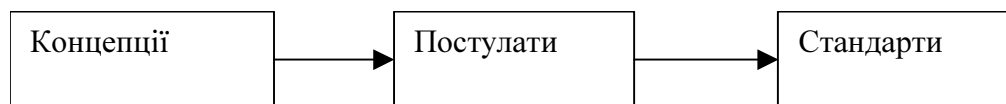

Рисунок 2 – Загальну схему теорії аудиту за Д.К. Робертсоном

Цієї думки дотримуються професори Р.А. Алборов [17 с.60], і Ф.Ф.Бутинець [9, с.111]. Для того, щоб дати кваліфіковану оцінку вищенаведеним конструкціям, які на наш погляд при всій своїй схожості мають суттєві відмінності, потрібно звернутися до теоретичних основ побудови сучасних економічних наук, до яких ми відносимо аудит.

Аудит виник в результаті реалізації потреби суспільства в послугах особливого змісту і характеру в специфічній діяльності професіоналів. Професія аудитора спрямована на виробництво спеціальних знань по теорії і практиці аудита

Аудит слід розглядати як одну з форм знання ,яке знаходиться у постійному русі.

Процес придбання і розвитку знання в аудиті базується на теорії пізнання, яка:

По перше розглядає знання як відображення існуючого незалежно від нього зовнішнього світу. Знання, у якій би формі воно не існувало і до якої би області не відносилось, завжди виступає образом, копією, знімком з пізнаваного об'єкта;

По-друге, визнає вирішальну роль у пізнанні практики, що виступає його передумовою, вихідним пунктом, основною, рушійною силою, метою, і критерієм істинності.

По-третє, визнає що пізнання як процес добування нового знання про дійсність ніколи не припиняється. Сутність процесу пізнання виражається в русі від незнання до знання, від неповного знання до повного, від недосконалого і менш глибокого до більш глибокого, від знання сутності першого порядку до знання сутностей вищих порядків і т. д У такому безперервному русі виявляється суперечливий характер пізнання, внутрішня єдність і боротьба наявних у ньому протилежностей, і протиріч.

По-четверте основним протиріччям розвитку пізнання є протиріччя між кожною даною ступінню пізнання, неминуче обмеженою своїм результатом і застосовуваними засобами, і потребою практики, яка знаходиться в постійному

розвитку і потребує подальшого руху пізнання вперед. Дане протиріччя між добутих знанням і тим, що потрібно практиці, між знанням і незнанням увесь час існує. При цьому раніше виникле протиріччя розв'язується, інше на його основі виникає.

Практика аудиту стала передумовою виникнення наукового мислення. На початку розвитку, мислення в аудиті було випадковим і хаотичним, не системним і малопродуктивним, воно було за своїм характером і змістом донауковим. Життя ставило перед аудитом нові вимоги, почали формуватися нові завдання і цілі. У цих умовах мислення вже не відповідало вимогам дійсності і вступило в суперечність з нею. Протиріччя могло бути розв'язане тільки за рахунок заміни бідного по своєму об'єму і змісту до наукового мислення мисленням науковим. Аудиту були потрібні нові ідеї автором яких став англієць Л. Діксі:

- перша ідея визначала ціль аудиту;
- друга була підґрунтям для створення методичного арсеналу адекватного завданням і логіці аудиту.

Творчість Л. Діксі, надала аудиті систематичного і методично організованого, цілеспрямованого і планомірного характеру і стала початком емпіричного рівня наукової стадії мислення в аудиті.

Другий рівень наукового пізнання в аудиті пов'язаний з теоретичним способом відображення дійсності, націлений, на протипагу емпіричному способі, на розкриття сутності, внутрішньої закономірності аудиту. Теоретичний рівень стадії наукового мислення в аудиті пов'язаний з ім'ям Роберта Монтгомері, який визначив нові цілі і завдання аудиту – з'ясування фактичних фінансових умов і рівня доходів підприємств в інтересах його власників, користувачів, банкірів та інших інвесторів, і розробив відповідне наукове забезпечення.

Всі подальші розробки науковців і практиків збагатили науку про аудит.

Механізм взаємодії потреб дійсності, практики і знання в аудиті, наведено на рис.3.

Основною рушійною силою розвитку знання про аудит є протиріччя між кожною даною ступеню пізнання неминуче обмеженою рівнем здобутих знань з одного боку і тим, що потрібно практиці, яка знаходиться в постійному розвитку і потребує подальшого руху пізнання вперед, з іншого.

Процес наукового мислення в аудиті є об'єктивним, безперервним процесом який, під впливом динамічного розвитку аудиторської практики, потребує постійного, подальшого руху пізнання вперед.

Таким чином можна підсумувати що передумовами виникнення науки про аудит є:

1. Потреби виробництва, необхідність задоволення всезростаючих запитів людей, привели до виникнення аудиту і одночасно групи людей які професійно займалися аудитом.

2. Довготривалий процес професійної діяльності аудиторів, поступового накопичення знань необхідність задоволення постійно зростаючих потреб практики.

Як відомо, існують різні стадії і рівні, на яких процес пізнання виконує різні функції.

На першій, донауковій стадії розвитку мислення в аудиті впливом практики складається категоріальний склад, логічна структура аудиторського мислення з виділенням у ньому: порядку проведення аудиту; термінів і категорій: обов'язковий аудит, дійсний фінансовий стан, ризик, достовірність фінансової звітності, висновок аудитора, шахрайство; почали розроблятися методики та процедури аудиту, та інше.

Логіка формування відносин між теорією і практикою в аудиті може бути охарактеризована двома сторонами.

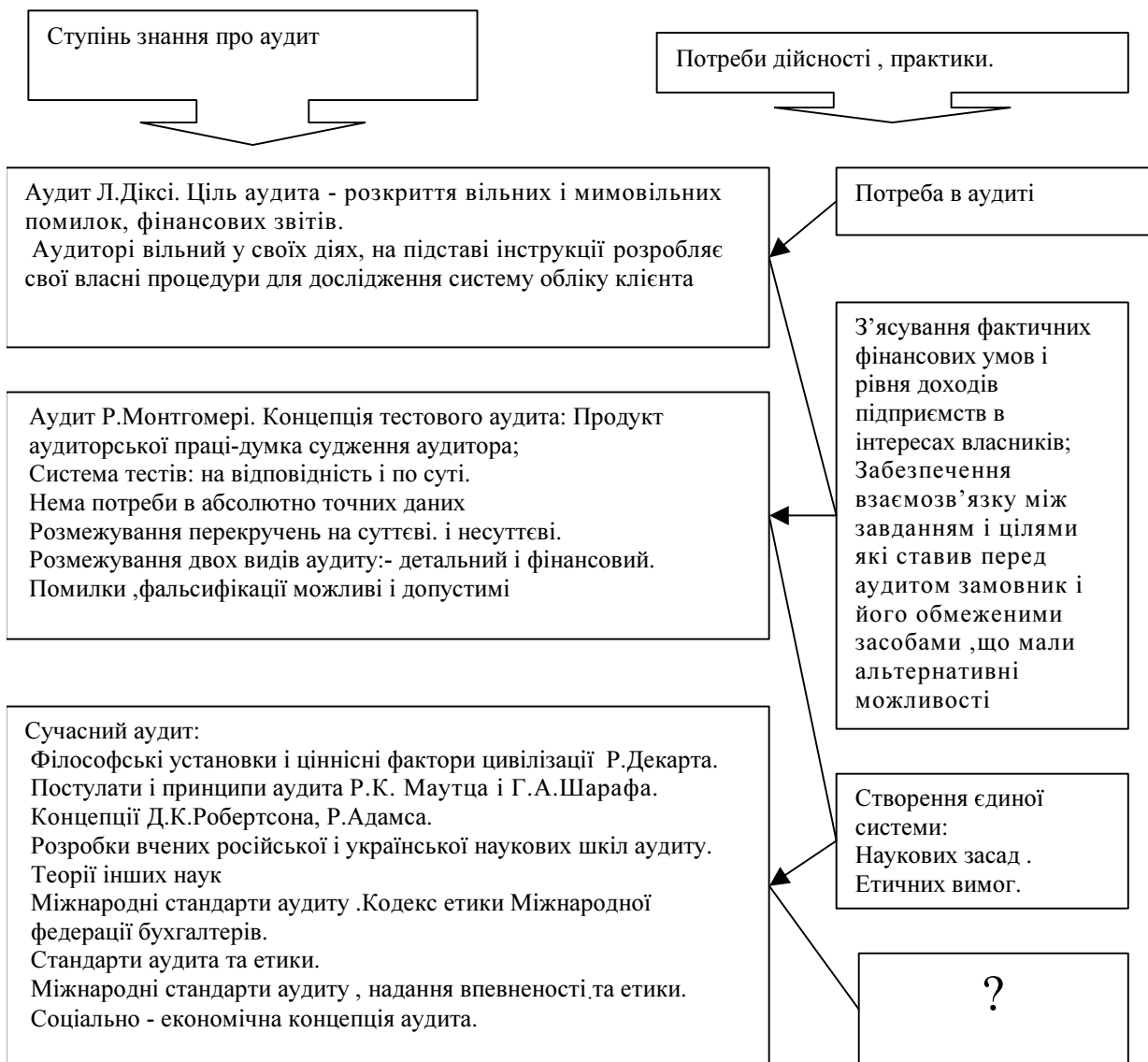

Рисунок 3 – Механізм взаємодії потреб дійсності, практики і знання в аудиті

Теоретична сторона процесу взаємодії теорії і практики починається з аналізу аудиторської практики. У результаті проведених досліджень накопичується інформація про процеси і явища аудита, які вимагають свого узагальнення і осмислення, результатом чого є наступна ланка — ідея. Дослідження, обґрунтування і розкриття ідеї припускає рух до нової ланки — концепції. Виникнення концепції означає вже перехід від емпіричного до теоретичного рівня, припускаючи в той же час необхідність встановлення істинності самої концепції і ідеї. Практична перевірка - наступна ланка. Підтвердження істинності концепції означає перехід до завершальної ланки процесу сходження — новому положенню, принципу або закону існуючої теорії або приводить до створення нової економічної теорії.

Практична сторона процесу взаємодії теорії і практики починається з певного теоретичного положення (закону принципу), яке відображає суть і закономірності відповідних економічних явищ і процесів і дозволяє визначити тенденції їх зміни і розвитку. Наступною ланкою є ідея, або де кілька ідей. Наступна ланка процесу матеріалізації — концепція. Але щоб конкретизувати її, необхідно зіставляти з нею початкові теоретичні положення, що здійснюється в наступній ланці — експерименті і

спостереженні, а їх результатом і разом з тим обґрунтуванням конкретних соціальних перетворень служить наступна ланка процесу матеріалізації — стандарти. Це вже не теорія, і ще не а практика: стандарти складають саме те безпосереднє наукове керівництво на підставі якого, розробляються конкретні методики проведення аудиту.

Процес наукового мислення в аудиті є об'єктивним, безперервним процесом який ,під впливом динамічного розвитку аудиторської практики, потребує постійного, подальшого руху пізнання вперед.

Нами проаналізовані теоретичні засади формування (визначення)сучасних економічних наук, нами визначені найважливіші складові науки: передумови виникнення, функції, основні риси, і системи науки, які логічно вписуються в сучасну філософію і методологію науки. Розглянувши основні складові науки ми пропонуємо класифікувати їх в залежності від місця і ролі в загальній системі науки і вплива на її результат.

Перша група так званих атрибутивних складових науки, які визначають необхідні якості науки, тобто таких які відносяться до науки по визначенню – це наступні складові :передумови винекнення, риси і функції науки.

Друга група - так званих результативних складових науки – система знань, способи виведення теорій (тип побудови науки), логічна система науки. Ці складові безпосередньо формують механізм і визначають результат науки, і є основою для формування логічної структури науки. В цілому зв'язок і взаємодію між окремими складовими науки можна відобразити на рис.4.

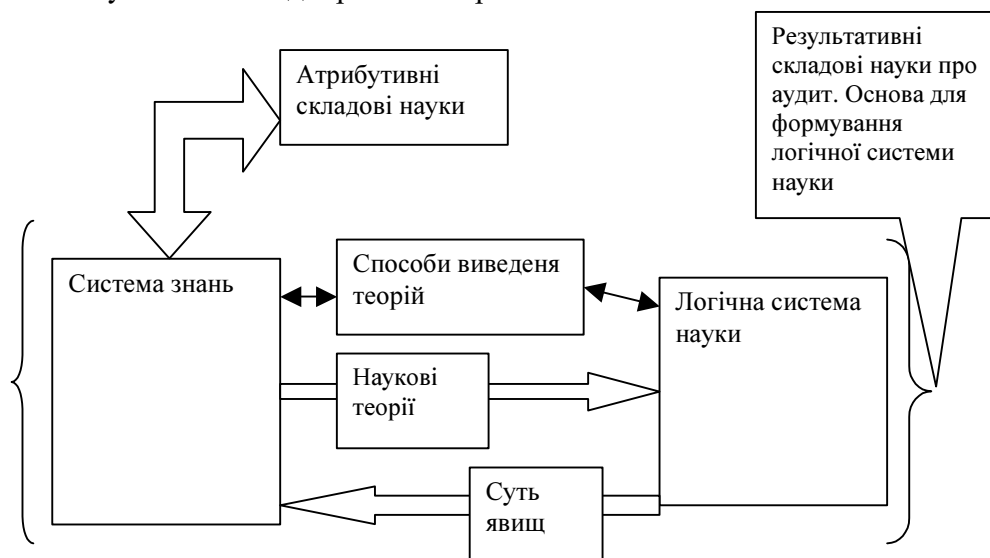

Рисунок 4 – Механізм взаємодії складових науки про аудит

Суть процесу взаємодії складових науки про аудит полягає в наступному: наукова продукція (ідеї, концепції, теорії) на основі базиса науки при підтримці категорій і понять в середовищі підстав науки виробляється в системі знань. Вироблення знань здійснюється відповідно до способів їх виведення в системі побудови науки. На основі наукової продукції (теоретичних побудов) створюються правила, які регулюють подальше пізнання предмета науки. Такі правила носять назву логічної системи. На практиці ці правила формалізуються до рівня визначення суб'єктів, об'єктів, предмета і метода науки. В результаті ми отримуємо науково обґрунтовану суть явища, яке ми досліджуем. Ця інформація поступає в в систему знань для подальшого опрацювання (розробці теорій і формування передумов практичної діяльності), і в режимі зворотнього зв'язку до систем атрибутивних складових науки з

метою відповідних перевірок і визначень. В цілому ми розробили конфігурацію науки про аудит. Ще раз підкреслимо, що визнання аудиту наукою не самоціль, а можливість визначити і сформулювати напрямки подальшого розвитку, розробити і вирішити основні питання і проблеми діяльності з позицій наукового підходу, що є гарантією ефективного подальшого розвитку аудиту, його адекватності основним напрямкам розвитку економіки.

Як нами визначено структуру наукового знання слід розглядати в п'яти основних аспектах: логічному; мовному; методологічному; функціональному; змістовному.

Логічна структура є центральним аспектом знання про аудит.

Елементами логічної структури знання про аудит є: 1) підстави, 2) закони, 3) принципи, 4) специфічні поняття - „Філософські установки і ціннісні фактори”, 5) постулати, 6) поняття і категорії, 7) теорії, 8) концепції, 9) ідеї.

1. Підстави науки є найбільш простим і одночасно складним, для практичної ідентифікації елементом логічної структури знання про аудит. Як відомо підставою всього знання цілому є матеріальна дійсність і практична діяльність людини. Матеріальна дійсність складає об'єктивний зміст усякої науки і є середовищем в якому розвивається аудит. Матеріальна дійсність входить у систему науки уже відображеною у свідомості людини, у вигляді методів, теорій, принципів, аксіом, законів науки і т.п. Підстави науки це теоретичні положення, які виражають загальні закономірності предмета даної науки, що розкриваються з певного боку у всіх її теоріях.

2. Закони науки відображають істотні зв'язки та відношення ,взаємозалежності і взаємо обумовленості між предметами і явищами об'єктивної дійсності, які виникають в процесі їх розвитку. Економічні закони в основному діють як закони - тенденції. Вивчення і реалізація цих тенденцій, дозволяє будувати економіку на науковій базі. Ми вважаємо ,що в більшості розвинених держав світу де сформовані громадські суспільства з економікою ринкового типу діє закон – тенденція - обов'язкового становлення і розвитку аудиторської діяльності, як важливого елемента системи національного фінансового контролю. Закон - тенденція становлення і розвитку аудиторської діяльності має історичний характер, тому що цей закон починає діяти тільки в економічній системі конкретного типу. Дію цього закону - тенденції підтверджує розвиток багатьох держав пострадянського простору, в тому числі і України. В багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, вже сформувалися громадські суспільства з розвинутою економікою ринкового типу.

Закон тенденція розвитку аудиту виконує функцію бази науки про аудит, і в зв'язку з цим займає базовий, самий нижній щабель ієрархії логічної структури науки про аудит.

3. Категорію „ принцип” слід розглядати як:

Основне вихідне положення якої-небудь теорії, навчання, науки, світогляду, і в цьому розумінні виступає основою теоретичних узагальнень. В якості загальних принципів, філософських установок і ціннісних факторів, що входять в саму систему науки аудит і можуть бути прийняті за базис при логічній побудові даної науки ми пропонуємо покласти систему Р. Декарта [19 с.22 – 28]. Основні риси картезіанського методу були узагальнені: чотирма головними правилами; трьома правилами моралі; порядком формування думки дослідника; правилом використання методу; твердженням про можливість і необхідність класифікувати речі і завдяки цьому їх пізнавати. В цілому логіку використання і дії головних правил Р. Декарта в аудиті можна представити на схемі рис.5.

Моральні правила Р.Декарта є програмою громадської відповідальності аудиторів перед суспільством, теоретичною основою концепції аудиту „етика поведіння”, ряду фундаментальних принципів рис.6.

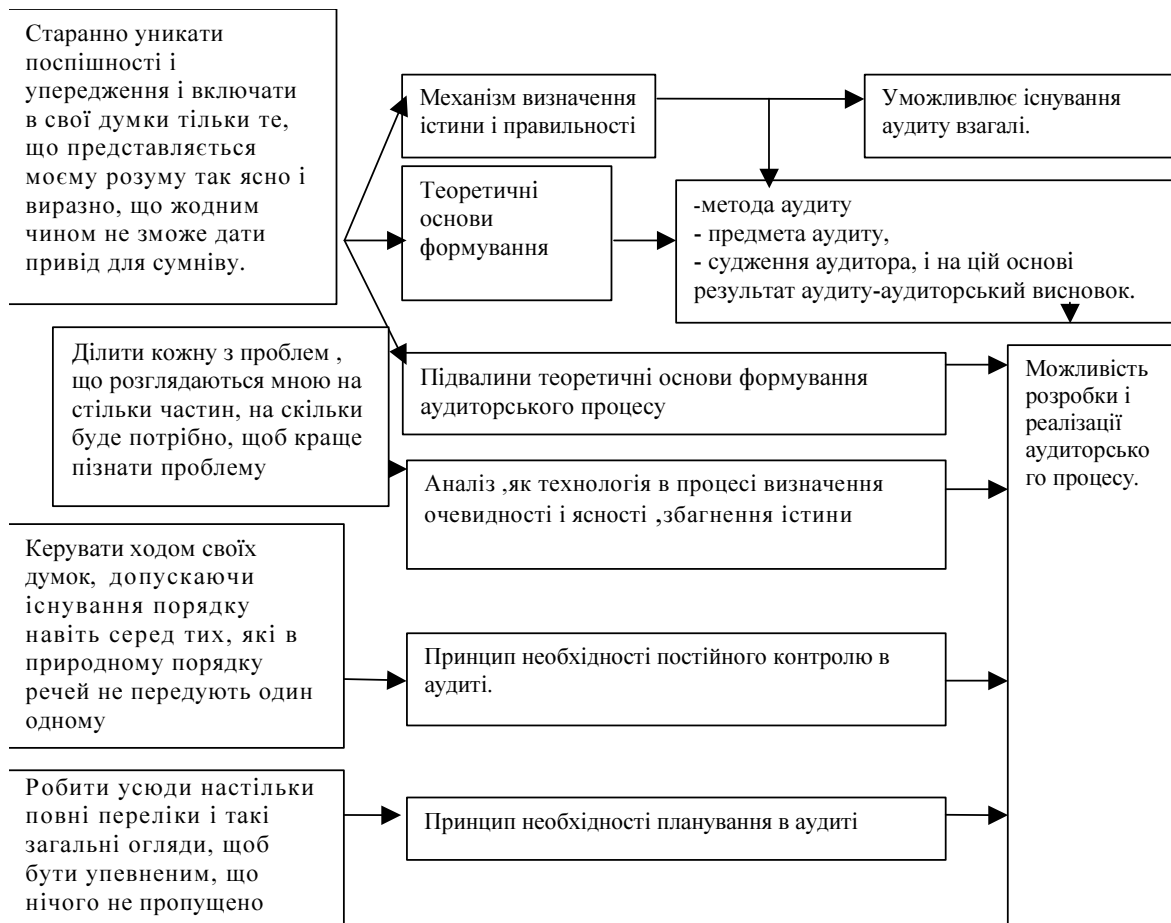

Рисунок 5 – Логіка використання і дії головних правил Рене Декарта в аудиті

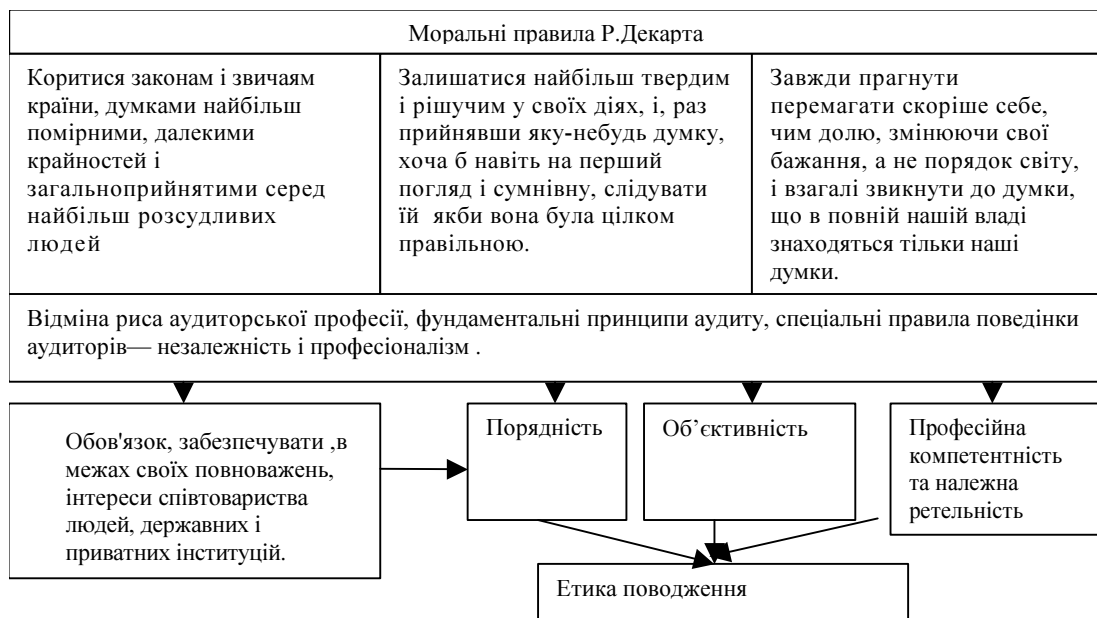

Рисунок 6 –Схема морально - етичної концепції аудиту „етика поведінки”

Таким чином моральні правила Р.Декарта є теоретичною основою базою для формування :громадської позиції і обов'язків аудиторів; основних фундаментальних принципів аудиту;концепції „етика поведінки”

Особливе для аудита є твердження Р. Декарта про можливість помилок. Це твердження уможлиблює аудит взагалі, і є підґрунтям для формування Концептуальної основи аудиту та супутніх послуг, в тій її частині яка стосується рівня впевненості аудитора

Рене Декарт розробив загальні правила, які доцільно використовувати досліднику при формуванні думки про об'єкт дослідження:

1. Дія думки, що створює впевненість відрізняється від дії думки за допомогою якої ми усвідомлюємо свою впевненість, і ці думки часто не залежать одна від одної.

2. Серед багатьох точок зору і думок треба вибирати найбільш виваженні як найбільш цінні і ефективні для практики.

3. Завжди прагнути перемагати скоріше себе, чим долю, змінюючи свої бажання, а не порядок світу, і взагалі звикнути до думки, що в повній нашій владі знаходяться тільки наші думки.

Ці правила настільки очевидні і універсальні, що на наш погляд не потрібно проводити їх інтерпретацію щодо аудиту.

В цілому на наш погляд система Р. Декарта:

1. Складає насамперед ті теоретичні засади, які виражають загальні закономірності і суть аудита є базисом науки про аудит.

1.1. Уможлиблює існування аудиту взагалі.

1.2. Визначає методи і механізм формування продукту аудиторського труда яким є не вирок (висновок), а тільки думка судження аудитора, що має той чи інший ступінь впевненості, тим самим відкриває шлях до визначення предмета і метода аудиту.

1.3. Комплекс, принципів, ідей, концепцій відповідає змісту і характеру аудиторського процесу є теоретичною основою аудиторської практики.

2. Є основою для визначення типу науки про аудит – переважно дедуктивний, змішаний

На наш погляд, враховуючи наукове і практичне значення системи Р. Декарта для аудиту, її комплексність і багатогранність, можливо висловити думку про використання цієї системи базису аудиту, в якості загальних принципів, філософських установок і ціннісних факторів, що входять в саму систему науки аудит і можуть бути прийняті за базис при логічній побудові даної науки.

Філософськими установками, які ми вважаємо за необхідне включити в базис науки про аудит, є загально філософські установки про процес взаємодії категорій істинність, правильність, істина, судження. Судження є логічною формою, у якій виражається істина. У кожному судженні із суб'єктно-предикатною формою є кількісна і якісна характеристика. Якістю судження називається його позитивна або негативна форма. При формуванні уяви про об'єкт, у аудитора може виникнути як позитивне так і негативне судження. Позитивне судження виникає у тому випадку, коли уява аудитора про об'єкт, що досліджується, поєднується з реальним станом цього об'єкта. В свою чергу це позитивне судження є основою для формування позитивної впевненості аудитора про систему, що досліджується. Негативне судження виникає у тому випадку коли відсутня уява про об'єкт, що досліджується. Відповідно це негативне судження є основою для формування негативної впевненості дослідника.

- Внутрішнє переконання людини, що визначає його відношення до дійсності, норми поведінки і діяльності, і в цьому розумінні виступає як нормативна вимога. Для досягнення цілей аудиту аудитор повинні дотримувати ряду фундаментальних принципів:

Порядність, об'єктивність, професійна компетентність і належна старанність, конфіденційність, професійне поведіння, технічні стандарти. Наведені фундаментальні принципи:

- перш за все виступають як нормативна вимога суспільства і професійної спільноти до аудиторів;

- по-друге формують внутрішнє переконання аудиторів і користувачів аудиторських послуг, визначають відношення аудиторів до дійсності, їх норми поведіння і діяльності;

- по-третє є основними вихідними положення науки про аудит, і в цьому розумінні виступає основою для теоретичних узагальнень, які на наш погляд формують базис науки про аудит та аудиторської діяльності в цілому.

4. Постулати – це найбільш розповсюджений і відомий серед економістів, які займаються аудитом, елемент логічної структури науки про аудит. Широко відомі дві основні системи постулатів аудиту це:

- система постулатів Р.К. Маутца і Г.А.Шарафа – перша система;

- і створена на тридцять років пізніше система постулатів Д.К Робертсона.

Ми проаналізували ці і не тільки ці системи постулатів аудиту і свій вибір зупинили на постулатах аудиту Д.К Робертсона. Наведемо висновки з нашого аналізу. Як відомо, постулати – це істина, яка вважається такою, до тих пір доки вона не буде спростована. В зв'язку з цим не варто сліпо додержуватися постулатів без врахування конкретних обставин аудиторської перевірки. У визначених умовах постулат може стати помилковим, і діяти відповідно до нього (не приймаючи в увагу конкретних обставин) — значить халатно відноситися до виконання аудиторської перевірки. Постулати - категорія історична, і вони повинні відображати рівень і стан розвитку підстав науки (матеріальної дійсності і практичної діяльності людини). Постулати Д.К.Робертсона, створювались на тридцять років пізніше від постулатів Р.К. Маутца і Г.А.Шарафа практично в інших соціально економічних умовах, і на наш погляд, більше чим інші системи постулатів відповідають вимогам сьогодення. В зв'язку звищенаведеним вважаємо за доцільне використовувати постулати Д.К.Робертсона.

5. Поняття, категорії або їх системи - це форми у якій існують підстави, закони, принципи, аксіоми, постулати, ідеї, концепції, теорії, науки. Поняття, категорії науки відображають предмети і явища в їх внутрішній визначеності. Поняття і категорії наповнюють весь зміст, всю структуру науки і практики.

6. Ідея — це фундаментальна думка (поняття), що відбиває яку-небудь глибинну, істотну сторону досліджуваного об'єкта (предмета). В ідеї у концентрованому вигляді виражені досягнення наукового знання, прагнення до практичної реалізації, до свого матеріального втілення. Знання в ідеї, досягши повноти, об'єктивності і конкретності, є знаряддям пізнання, реалізує себе в методі. Об'єктивно-істина ідея є підставою для реалізації призначення методу — служити шляхом досягнення нових результатів у матеріальному виробництві. Ідея виникає і реалізується не тільки в практичній, а і у теоретичній діяльності людини.

7. Ідеї, на наш погляд, слід розглядати разом з концепціями. Концепцією в науці є розвинута ідея складові елементи якої внутрішньо пов'язаних між собою.

Наведені концепції, ідеї і теорії мають як оригінальне аудиторське походження, так і є залученими з теорій інших наук. Ці концепції, ідеї і теорії мають різне значення і вплив на розвиток науки про аудит. Серед концепцій і ідей аудита є такі які, в аудиті вже не використовуються або використовуються частково, фрагментарно. Ми впевнені що на розвиток науки про аудит впливають і інші концепції і ідеї виявлення і розробка яких є предметом подальших наукових досліджень. Проте всі наведені концепції і ідеї на наш погляд наповняють науку про аудит життєвим змістом і логікою, відкривають шлях до формування теорії аудиту.

Таблиця 1 – Зміст концепцій і ідей аудита.

№	Зміст концепції	Зміст ідеї
1.	Концепція аудиту Л.Діксі: розкриття вільних і мимовільних помилок, що можуть мати місце у фінансових звітах.	1.Виявлення трьох видів помилок: 1) вільних (зловживання), 2) мимовільних (описки, арифметичні помилки), 3) принципових (вибір невірних методологічних прийомів). 2.Аудиторів не треба нав'язувати готові способи рішення, набагато краще залишити аудитора вільним у своїх діях, і дозволити на підставі інструкції розробити свої власні процедури
2	Концепція аудита Р. Монтгомері, - тестового аудита, аудита оптимальної достатності: з'ясування фактичних фінансових умов і рівня доходів підприємств в інтересах його власників, користувачів, банкірів та інших інвесторів.	1.Помилки, фальсифікації, нестачі, обмани, шахрайство, хоча і не нормальні з погляду моралі і права, проте природні. 2.Нема необхідності в абсолютно точних даних. При цьому рівень точності даних повинен бути адекватним загальним тенденціям економічного розвитку підприємства. І якщо ці всі умови дотриманні ,а на підприємстві мали місце якісь зловживання, то це приватна справа власників, а не аудитора. 3.Необхідність виконання аудитором перед початком робіт серії тестів, які визначають ефективність сформованій на підприємстві системи внутрішнього контролю. І якщо перевірка на відповідність дала позитивний результат то можна обмежитися незначною перевіркою по суті. І навпаки ,якщо перевірка на відповідність дала негативний результат, то потрібно звертатися навіть до суцільної перевірки. 4.Застосовувати взаємозв'язок між завданням і цілями які ставив перед аудитом замовник і його обмеженими засобами ,що мали альтернативні можливості використання. 5.Продукт аудиторської праці-думка судження аудитора. 6.Розмежування двох видів аудиту:- детальний;- фінансовий.
3.	Концепції Д.К. Робертсона	
3.1	Етика поведіння. Забезпечення дисципліни і регулювання діяльності аудиторів	1.Імперативний принцип, відповідно до якого приймаючи рішення, необхідно керуватися вимогами етичних норм. Етика в імперативному змісті — це моральні норми і правила, а не вивчення наслідків якої-небудь ситуації. 2.Економічний утилітаризм основну увагу приділяє впливові на конкретні, дії конкретних обставин. 3.Ідея генералізації – сполучення імперативного так і утилітарний принципів.
3.2	Незалежність Об'єктивність і чесність суджень.	1Аудитори формують свої судження самостійно. Ніщо не впливає на їх неупереджене відношення як до компаній і до посадових осіб, що представляють фінансову інформацію, так і до її користувачів.

3.3	Професіоналізм. Аудитори повинні бути компетентними, кваліфікованими, незалежними і розсудливими.	1. Ідея благо розумного аудитора . Дев'ять основних вимог до професійних якостей аудиторів розроблені Р.К. Маутцем і Г.А.Шарафом 2.Поведінкові теорії. Економіка покликана бути наукою про людську поведінку в реальному житті і про людину у взаємодії із собі подібними.
3.4	Концепція аудита доказовість. Зібрати й оцінити достатню кількість інформації, щоб створити базу для прийняття рішень	1.Ідея - інформація може бути різної якості в достатній або недостатній кількості, вона може безпосередньо впливати на аудиторське рішення, а може бути тільки допоміжною
3.5	Концепція аудита – точність представлення	1. Ідея - абсолютна точність аудиту фінансової звітності не потрібна.
4.	Концепції Р. Адамса	
4.1	Концепція використання в аудиті системоорієнтованого метода задачі формування думки про вірність і об'єктивності фінансової звітності	1.Проведення перевірки систем фінансового контролю, підтвердження (або не підтвердження) задовільного функціонування цих систем контролю. 2.Перевірки фінансової звітності, проведеної на основі інформації, наданої системами фінансового контролю.
4.2	Концепція розподілу аудиторській діяльності на: - аудит; - супутні послуги.	1. Природи впевненості, яку висловлює аудитор. 2.Порівняльного рівня впевненості, з яким аудитор підтверджує твердження менеджерів. 3.Необхідності найму кваліфікованого аудитора.
5.	Концепція завдань з надання впевненості. Базується на використанні системоорієнтованого підходу до формування концепції яка складається з підсистем: 1. прийняття завдання з надання впевненості; 2. елементів завдання з надання впевненості; 3. належного використання прізвища аудитора (практика).	1.Ідея оцінки і вимірювання предмета на основі попередньо визначених критеріїв. 2.Ідея професійного скептицизму. 3.Ідея того, що рівень впевненості, є пропорційним до рівня процедур збору доказів. В зв'язку з цим природа, час та обсяг процедур збору достатніх та відповідних доказів під час виконання завдання з надання обмеженої впевненості навмисно обмежені в порівнянні з завданням з надання обґрунтованої впевненості.

6.	<p>Соціально – економічна концепція аудиту</p> <p>аудит це професійна, комерційна, науковій основі діяльність одних людей (аудиторів), які оцінюють діяльність інших людей (господарюючого суб'єкта) в інтересах третіх людей (власників, ініціаторів проведення аудиту, суб'єктів господарського права</p>	<p>1. Теорія перспектив - дає пояснення процесу прийняття рішення в умовах економічної невизначеності.</p> <p>2. При проведенні аудиту, аудитори повинні враховувати, що поведінка господарюючого суб'єкта може бути наперед визначена і прогнозована на підставі теорії „економічної людини” „Homo economicus”, тобто уявлення про людину як про раціонально мислячий суб'єкт, який послідовно підпорядковує свої плани і дії отриманню максимальної вигоди.</p> <p>3. Модель обмеженої раціональності, передбачає, що здібності кожного працівника різні, обмежені як неможливістю передбачити всі наслідки прийнятих рішень, так і особистими прагненнями та соціальними амбіціями.</p>
----	---	--

8. Теорія аудиту в широкому значенні - це система наукового знання, що описує і пояснює теоретичні аспекти системи незалежного фінансового контролю – аудиту, і зводить відкриті в даній області закономірні зв'язки до єдиного об'єднуючого початку. Теорія аудиту — категорія для позначення системи знань про аудит, яка розвивається, вірогідно і адекватно відбиває сутність і закономірності явищ і яка є керівництвом для практичної діяльності в області незалежного фінансового контролю – аудиту в сфері ринкової економіки громадського суспільства. Теорія аудиту складається з сукупності елементів:

- базису: закону тенденції розвитку аудиту, фундаментальних принципів, постулатів, філософських установок і ціннісних і факторів Р. Декарта;

- десять концепцій аудиту, які базуються на двадцяти чотирьох ідеях.

Визначені нами характеристики і ознаки теорії аудиту, відповідно до загальної теорії, розробленої у другому і аналізу проведеного у третьому розділах, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Ознаки і характеристики теорії аудиту

Класифікаційна ознака	Показники характеристики ознаки	
1. Значення вживання категорії	1.1. Широке- синонім категорії знання 1.2. Вузьке - знання строго певної форми	1.1.1. Теорія аудиту 1.2.1. Запозичені теорії: теорії агентів, математичні теорії, економічні теорії, теорії бухгалтерського обліку, теорії управління, імперативна теорія, утилітарна теорія, теорія генералізації, поведінкові теорії.
2. Рівень теорії	2.1 Обґрунтованості 2.2 Доказовості 2.3 Специфіку і ступінь впливу на відповідну соціальну систему.	Рівень обґрунтованості і доказовості високий, який базується на науковому всебічному і динамічному аналізі і систематизації дійсності. Теорії аудита характерні: об'єктивна істинність, логічна цілісність і формальна несуперечність, здатність до розвитку, відносна самостійність, активний вплив на розвиток ринкової економіки громадського суспільства.

3.Ступеню узагальнення	3.1 загальні 3.2 часткові	По ступеню узагальнення теорія аудиту це часткова теорія тому, що: - область значення теорії окрема наука про аудит; - досліджувана теорією сфера дійсності – ринкова економіка громадського суспільства.
4.Форми специфіки об'єкта	4.1 природниче наукові 4.2 соціальні.	4.2.Соціальна.
5.Рівень впевненості	5.1Позитивний 5.2Негативний	5.1.1 Теорія аудиту є теорією з позитивним рівнем впевненості тому що судження теорії: або підтверджуються фактами, або перевіряються шляхом звертання до фактів
6 Види теорій .	6.1 Рівень формалізації 6.2.По методу формування 6.36.3.По методу дослідження об'єкту реальності.	Теорія аудиту по: - рівню формалізації - змістовна; - методу формування змішана; - методу дослідження реальності діалектична, теоретична (рух від практики до теорії).
7.Структура теорії.	1.Вихідні засади. 2.Ідеалізований об'єкт досліджуваних предметів). 3.Логіка теорії (сукупність певних правил і способів доведення, спрямованих на пояснення структури і зміну знання). 4.Сукупність структурних елементів і тверджень.	1.1.Постулати, закони принципи, аксіоми, філософські установки і ціннісні фактори 2.1.Предмет, об'єкт, суб'єкт, аудитор. 3.1 Метод дослідження. 4.1.Концепції, гіпотези, ідеї, понятійний апарат.

Основними рисами теорії аудита є: об'єктивна істинність, логічна цілісність і формальна несуперечність, здатність до розвитку, відносна самостійність, активний вплив на практику. Теорія аудита відбиває дійсність більш повно і глибоко, чим інші форми дійсності (наприклад, емпірія), ніколи не вичерпуючи дійсність. У теорії предмет, об'єкти, суб'єкти аудита, аудитори, інші предмети і явища дійсності аналізуються, всебічно, в динаміці, з урахуванням їхніх зв'язків і відносин: і це дає можливість, розкрити сутність і закономірності розвитку аудиту в цілому.

Теорія аудита це форма достовірного наукового знання про предмет ,об'єкти, суб'єкти аудита, аудиторів, є системою взаємозв'язаних тверджень і доказів і містить методи пояснення і прогнозу системи незалежного фінансового контролю – аудиту.

В цілому логічну структуру знання про аудит можна представити на рис.7.

Ми сформувавши логічну структуру знання про аудит і при цьому слід відмітити, що:

- в розробленій нами логічній структурі знання про аудит прослідковується органічний зв'язок між елементами які утворюють цю систему ,що забезпечує істину знання про аудит;

- при побудові логічної структури знання про аудит нами використана вся визначена номенклатура логічної структури знання;
- ми звичайно допускаємо і навіть впевнені в тому, що окремі структурні елементи не бездоганні і навіть спірні. Проте ми досягли головного – ми сформували логічну структуру знання про аудит.

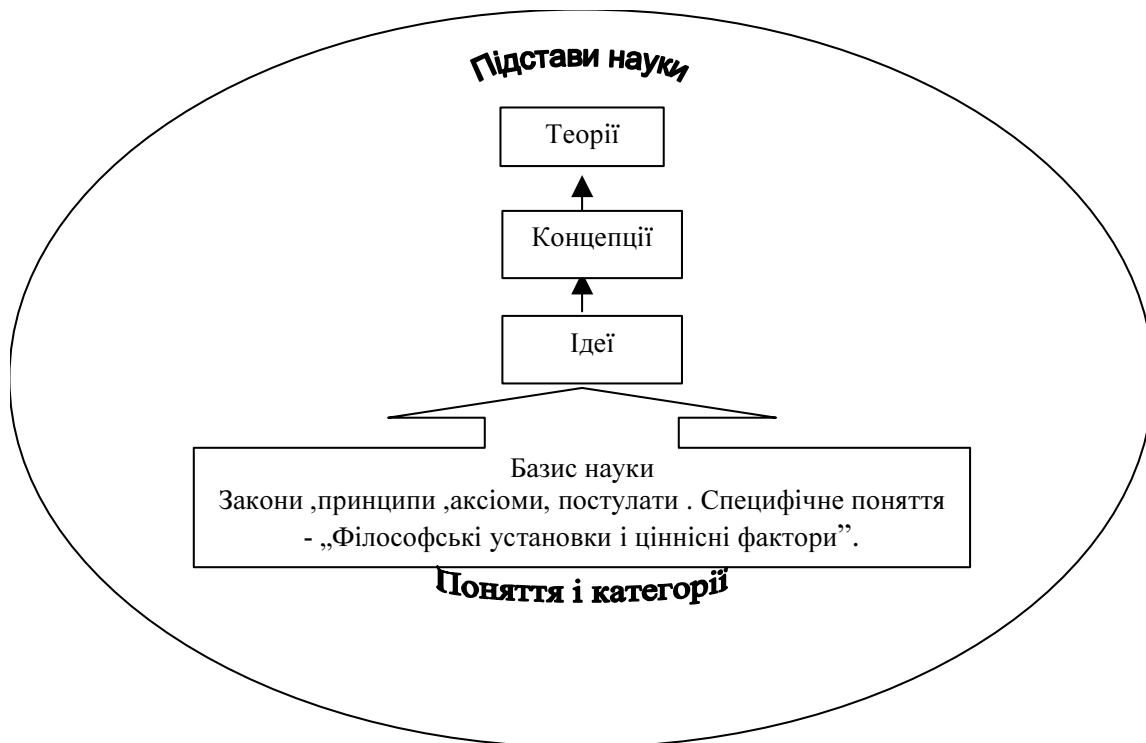

Рисунок 7 – Логічна структура знання про аудит

Важним аспектом структури наукового знання про аудит є знакова підсистема. Ми виділили наступні види інтерпретації знакових виражень мови науки: референціальну, емпіричну, категоріальну, аксіологічну. На наш погляд мовна знакова підсистема аудита – референціальна – емпірична. Референціальна з точки зору використаних об’єктів аудиту і емпірична з точки зору застосування емпіричних термінів в науці.

В методологічному плані для аудита як молодої науки характерний епістемологічний підхід, при якому увага зосереджується на системі наукового економічного знання.

Для функціональної структури науково знання про аудит характерні наступні складові елементи:

- а) теоретичне знання;
- б) емпіричне знання – знання накопичене в практичній роботі;
- в) парадигмальне знання, української школи аудиту;
- г) інструментальне знання і навички за технологією дослідницької роботи, методи наукових досліджень;
- д) інструментальне знання, основою яких є стандарти аудита.

Знання є перш за все діяльність вчених, які спеціально займаються відкриттям нових знань для застосування їх у виробництві, матеріальній практиці. І в зв’язку з цим структура наукового економічного знання в аспекті його змісту визначається диференціацією наукових парадигм (науково-дослідних програм) і сформованих на їхній основі наукових напрямків, шкіл і традицій.

Таким чином визначену нами структуру наукового знання про аудит представимо в таблиці 3.

Таблиця 3 – Структуру наукового знання про аудит

Структуру наукового знання про аудит	
Аспекти структури	Зміст, характеристики
Логічний	1)Підстави, 2) закони, 3)принципи, 4) специфічні поняття - „Філософські установки і ціннісні фактори”, 5)постулати, 6)поняття і категорії, 7) теорії, 8)концепції, 9) ідеї.
Мовний	Мовна знакова підсистема аудита – референціально – емпірична. Референціальна з точки зору використаних об’єктів аудиту і емпірична з точки зору застосування емпіричних термінів в науці.
Методологічний	Епістемологічний підхід, при якому увага зосереджується на системі наукового економічного знання
Функціональний	1) Теоретичне знання; 2) емпіричне знання – знання накопичене в практичній роботі; 3) парадигмальне знання, української школи аудиту; 4) інструментальне знання і навички за технологією дослідницької роботи, методи наукових досліджень; 5) інструментальне знання, основою якого є стандарти аудита .
Змістовний	Структура наукового економічного знання в аспекті його змісту визначається диференціацією наукових парадигм (науково-дослідних програм) і сформованих на їхній основі наукових напрямків, шкіл і традицій

Наступним, а точніше паралельним кроком нашого дослідження повинно бути визначення:

- предмета, об’єкта, суб’єкта, метода і суті аудита.

Логічна система науки про аудит. В центрі логічної системи будь-якої науки стоять наукові категорії «предмет» і «метод».

Нами розроблено підхід до вивчення і формування предмета і метода економічних наук в тому числі і аудиту [18 с.375-384], у загальному вигляді базується на наступних визначеннях:

суб’єктом аудиту є носій діяльності певного роду (проведення аудиту) - сертифікований аудитор;

об’єктами аудита є:

- об’єкти аудиту першого рівня - юридичні й фізичні особи також особи, що мають невизначений юридичний статус;

- об’єкти аудиту другого рівня - взаємопов’язані економічні, організаційні, інформаційні, технологічні процеси та інші сторони функціонування юридичних й фізичних осіб,

- об’єкти аудиту третього рівня – окремі форми бухгалтерської звітності, поточні облікові реєстри, первинні документи, дані аналітичного та синтетичного обліку, первинні і вторинні документи;

метод економічних наук – це прийоми, способи, правила, які дають можливість сформулювати відповідне судження дослідника, яке містить в собі:

- як його уяву (позитивну або негативну) про стан об’єкта, що знаходиться в сфері економічної оцінки;

- так і правильність дій суб’єкта.

Предмет науки - „це уявна логічна конструкція на яку спрямована думка, що складає зміст науки або на що спрямована яка-небудь дія.”.

Процес пізнання: - суб’єкт за допомогою метода діє на об’єкт і отримує предмет.

Запропонована нами модель метода економічних наук тільки в тому випадку стане методом аудиту, коли ця модель в її суттєвих аспектах буде підтвержена наукою про аудит. Визначення методу аудиту оформимо у вигляді таблиці 4.

Таблиця 4 – Визначення методу аудиту

№	Суттєві моменти метода економічних наук	Складові елементи науки про аудит, які підтверджують (підтримують) відповідні суттєві моменти метода
1	Прийоми, способи, правила	Змішаний тип побудови науки про аудит пов'язаний з передбаченням результатів досліджень на основі минулого досвіду і узагальнень на основі „базису науки” (принципів, постулатів, а), і використанням загальноприйнятих частних методів ,прийомів, способів, правил.
2	Судження дослідника	<p>1.Базис науки про аудит. Система Р.Декарта [19 с.7 – 32]. Моральні правила Завжди прагнути перемагати скоріше себе, чим долю, змінюючи свої бажання, а не порядок світу, і взагалі звикнути до думки, що в повній нашій владі знаходяться тільки наші думки. Дія думки, що створює будь-яке переконання, відрізняється від дії думки, за допомогою якої ми усвідомлюємо свою переконаність. Ці дії часто незалежні одна від іншої Об'єктивність думки дослідника</p> <p>2.Концепція тестового аудиту. Система Р.Монтгомері[20 с.119,532 - 534]: ідея про те що продукт аудиторської праці-думка, судження аудитора</p> <p>3.Міжнародні стандарти аудиту [21 с.172], надання певності та етики. Міжнародна концептуальна основа завдань з надання впевненості. Думка аудитора (практика) у формі, що відповідає завданню з надання впевненості буде складовою частиною письмового висновку.</p>
3.	Уява дослідника (позитивна або негативна) про стан об'єкта, що знаходиться в сфері економічної і оцінки	<p>1.Базис науки про аудит. Загально філософські установки про процес взаємодії категорій істинність, правильність, істина, судження [22 с.222-223]. Судження є логічною формою, у якій виражається істина. У кожному судженні із суб'єктно-предикатною формою є кількісна і якісна характеристика. Якістю судження називається його позитивна або негативна форма. При формуванні уяви про об'єкт, у аудитора може виникнути як позитивне так і негативне судження. Позитивне судження виникає у тому випадку, коли уява аудитора про об'єкт, що досліджується, поєднується з реальним станом цього об'єкта. В свою чергу це позитивне судження є основою для формування позитивної впевненості аудитора про систему, що досліджується. Негативне судження виникає у тому випадку коли відсутня уява про об'єкт, що досліджується. Відповідно це негативне судження є основою для формування негативної впевненості дослідника</p> <p>2.Концепція аудита Р.Адамса, [8 с. 25]. Висунув концепцію класифікувати усе різноманіття підходів в аудиті в залежності від: природи упевненості, яку висловлює аудитор (позитивну або негативну), порівняльного рівня впевненості з яким аудитор підтверджує твердження менеджерів, необхідності найму кваліфікованого аудитора, і на цій основі виділив: - повноцінний аудит ,або просто аудит; супутні аудиту послуги.</p> <p>3.Міжнародні стандарти аудиту, надання певності та етики. Концептуальна основа Міжнародних стандартів аудиту, [8 с.179 – 184]. При проведенні аудиту, у висновках, що надаються, висловлюється позитивна впевненість щодо твердження.</p>

4.	Правильність дій суб'єкта	Міжнародні стандарти аудиту, надання певності та етики. Міжнародна концептуальна основа завдань з надання впевненості, [8 с.162 - 163]. Відповідальна сторона (суб'єкт аудиту) є відповідальною за інформацію з предмету (об'єкту).
----	---------------------------	---

Таким чином запропонована нами модель метода економічних наук в своїх суттєвих аспектах підтверджується науковими розробками аудиту, і ми можемо сформулювати визначення методу аудиту наступним чином.

Метод аудита – це прийоми, способи, правила, які дають можливість: сформулювати позитивне судження аудитора, яке містить в собі як його позитивну уяву про стан об'єкта, що знаходиться в сфері аудиторської оцінки, так і правильність дій суб'єкта, дослідити об'єкти аудиту.

Зрозуміло, що для визначення предмета аудита немає потреби розробки складних конструкцій, а визначити як результат впливу метода на об'єкт аудиту. Таким чином предметом аудита є уявна конструкція у вигляді позитивного судження аудитора про стан об'єкта і дій суб'єкта, які знаходяться в сфері аудиторської оцінки” [18,с. 384].

Визначення предмету, методу аудиту відкриває для нас можливість визначити його сутність: аудит це процес аудиторського впливу (перевірки) на об'єкти аудиту, який має на меті надання можливості аудиторів висловити думку що передає отриману ним позитивну впевненість, яка висловлюється в аудиторському висновку як обґрунтована впевненість.

Визначення і формування об'єктів, суб'єкта, предмета, метода і суті аудита є:

- фактом того, що логічна система науки про аудит створена;
- визнанням того що знання про аудит досягло свого найвищого рівня – науки, загальна схема, якої наведена на рис. 8.

Висновки:

1. Ми виявили, що аудит:

категорія історична, як форма контролю він виникає під впливом закону – тенденції в ринкових економіках громадських суспільств;
це важливий елемент системи національного фінансового контролю.

2.Встановлено процеси взаємодії теорії і практики, наявність діалектичного протиріччя між потребою практики в розкритті сутності, внутрішньої закономірності, передбачення нових явищ в аудиті з одного боку, і можливостями емпіричного наукового мислення з іншого, на рівні якого сьогодні знаходиться аудит. І в цих умовах виникає потреба в розвитку науки про аудит, щоб розкрити фактичну його сутність, предмет, об'єкта, суб'єкта, метода, внутрішні закономірності, передбачити нові явища.

3.Розроблені теоретичні засади науки про аудит:

- передумови виникнення;
- функції науки;
- риси науки;
- системи науки (система знань, логічна система, система (тип) побудови науки);
- механізм взаємодії складових науки;
- об'єкт, суб'єкт, предмет, метод і суть аудита;

4.Визнання аудиту наукою не самоціль, а можливість визначити і сформулювати напрямки подальшого розвитку, розробити і вирішити основні питання і проблеми діяльності з позицій наукового підходу, що є гарантією ефективного подальшого розвитку аудиту, його адекватності основним напрямкам розвитку економіки.

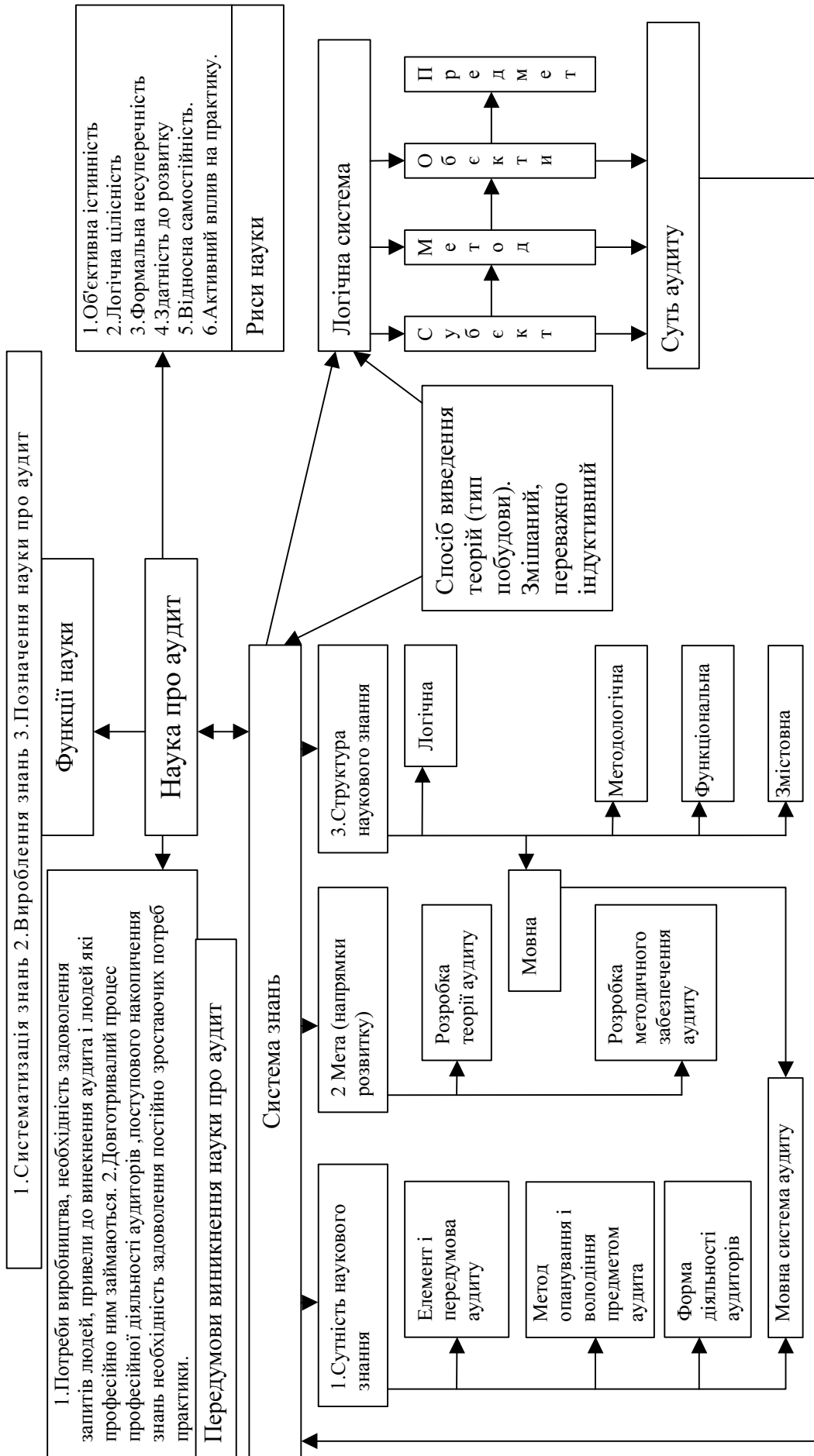

Рисунок 8. Конструкція науки про аудит

Список літератури

1. Адамс Р. Основы аудита: Пер. англ. / Под ред. Я.В. Соколова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1995. – 398с.; ил.
2. Алборов Р.А., Хоружий Л.И., Концевая С.М. Основы аудита: Учебное пособие. – М.: Издательство «Деловой Сервис», 2001. – 224 с.
3. Ананьин О. Экономическая наука : как это делается и что получается //«Вопросы экономики « - 2004. - № 3 С.149–153.
4. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р. Дженик, В.М. О’Рейлли, М.Б. Хирш; Пер с англ. Под ред. Я.В. Соколова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 542с.
5. Безчасний Л.К. Про методологію пізнання і управління процесом економічного розвитку // Актуальні проблеми економіки. – 2001. - № 3-4. – С. 2-9.
6. Бутинець Ф.Ф. аудит: Підручник для студентів спеціальності „Облік і аудит” Вищих навчальних закладів. - 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир: ПП „Рута”, 2002. – 672 с.
7. В.М. Полтерович . Кризис экономической теории. Доклад на научном семинаре Отделения экономики и ЦЭМИ РАН. – М., 1997.
8. В.П Копнин Логические основы науки. – К.: Наукова думка, 1968. – 283 с.
9. Г.М. Давидов Формування предмета і метода економічних наук // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 6. – Кіровоград: КНТУ, 2004. – С.. 375 – 387.
10. Гончарук Я.А., Рудницький В.С. Сучасні тенденції і проблеми розвитку аудиту в Україні // Вісник Львівської комерційної академії. – Серія економічна, випуск 16. – Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – С. 3-8.
11. Давидов Г.М. Аудит, як розділ науки про господарський контроль // Вісник Львівської комерційної академії. – Серія економічна, випуск 16. – Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – С. 38-45.
12. Давидов Г.М. Аудит: формування теоретичних засад. // Наукові праці Кіровоградського державного технічного університету: Економічні науки, вип. 5, ч. II, 2004. – С. 26-38.
13. Дорош Н.І. Аудит: Методологія і організація. – К.: „Знання”, КОО, 2001. – 402 с.
14. Ерохин С.А. Синергетическая парадигма современной экономической теории // Актуальні проблеми економіки. – 2001. - № 1-2. – С. 4-17.
15. Єрохін С.А. Сучасні методологічні проблеми економічної науки // Актуальні проблеми економіки. – 2002. - № 5. – С. 3-10.
16. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: видання 2004 року. – К.: ТОВ „ІАМЦАУ „Статус”, 2004. – 1028 с.
17. Пастернак-Таранушенко Г. Філософія економічної науки // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – №10. – С. 12-17.
18. Петрик О.А. Аудит: методологія і організація. – К.: КНЕУ, 2003. - 260 с.
19. Рене Декарт Рассуждение о методе, с приложениями диоприка, метеоры, геометрия. Издательство Академии Наук СССР, 1953. – 656с.
20. Робертсон Дж. К. Аудит. – М.: КРМГ и Контакт, 1993. – 496с.
21. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учеб. пособие для вузов. – М.: Аудит: ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
22. Франц Бутинець Ще раз про бухгалтерський облік як науку // «Бухгалтерський облік і аудит « - 2005 № 10.– С. 20 – 29.

Основные результаты проведенных исследований: разработана система науки про аудит, которая отображает предпосылки возникновения, функции и черты, форма и системы науки, с помощью которых реализуется общая логика науки про аудит; определена в разрезе отдельных функций, систем, аспектов и элементов структура научного знания в аудите. Разработанная собственная логическая система науки про аудит.

Basic results of the conducted researches: the system of science about an audit, which represents pre-conditions of origin, functions and lines, form and science systems, is developed, with the help, which general logic of science about an audit will be realized, систем is certain in the cut of separate functions, aspects and elements structure of scientific knowledge in an audit. Developed own logical system of science about an audit.